Impact Factor – 6.625 ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International Multidisciplinary E-Research Journal

Peer Reviewed-Referred & Indexed Journal

February - 2020 Special Issue – 240 (A)

Analysis of Maharashtra State Legislative Assembly Election 2019

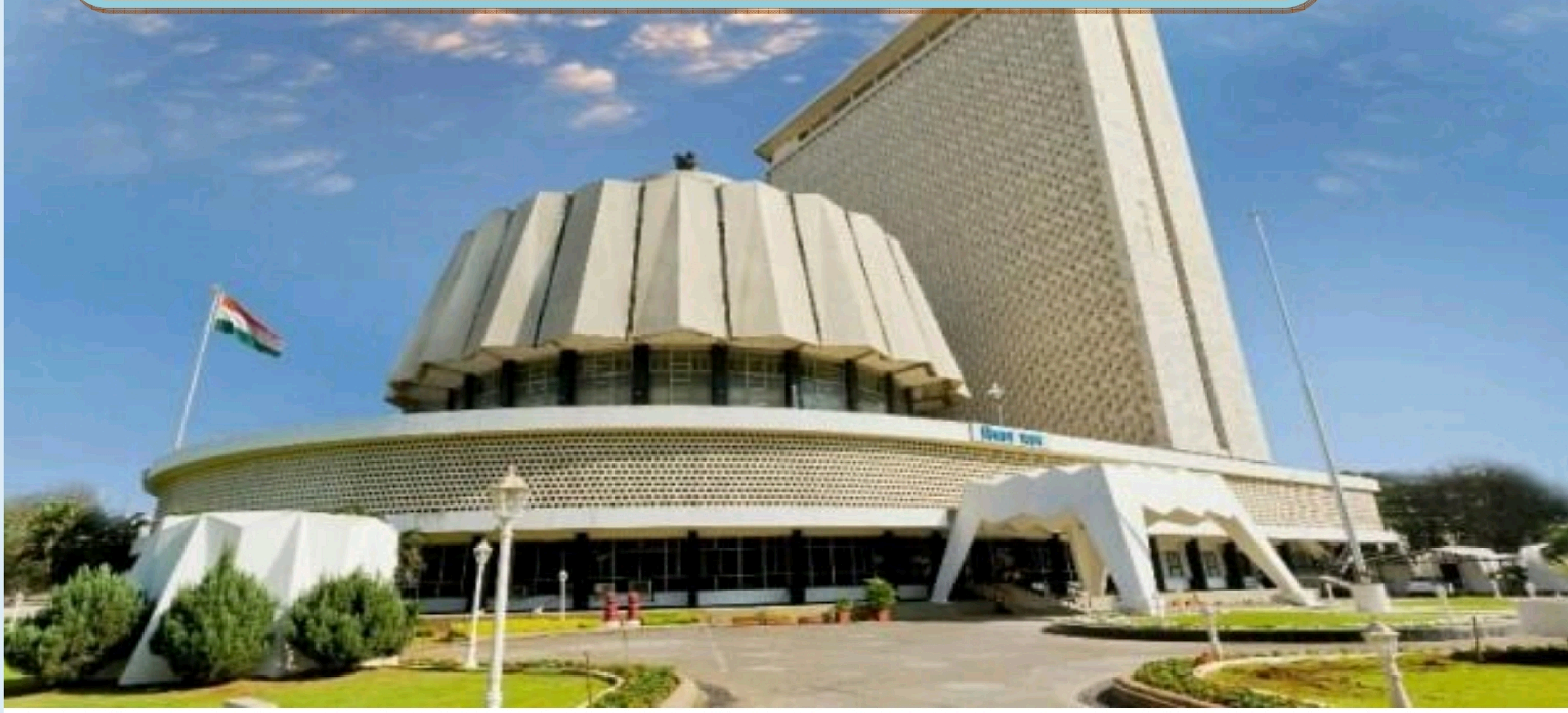

Executive Editors :

Dr. Sandip Tundurwar
(HoD, PG Dept. of Political Science)
Shri. Binzani City College, Nagpur

Dr. Vakil Shaikh
(HoD, Dept. of Political Science)
Taywade College, Mahadula-Koradi, Dist.-Nagpur

Chief Editor :

Dr. Dhanraj T. Dhangar (Yeola)

Associate Editors :

Dr. Sanjay Nakade
(HoD, Dept. of Political Science)
Dnyanesh Mahavidyalaya, Nawargaon

Dr. Balasaheb Jogdand
(PG Dept. of Political Science)
Sitabai Arts & Commerce College, Akola

Dr. Amar Bondre
(Dept. of Political Science)
VMV Com. JMT Arts & JJP Sci. College, Nagpur

Dr. Dinkar Chaudhari
(HoD, Dept. of Political Science)
Arts & Commerce College, Bhisi

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

Impact Factor – 6.625 ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International Multidisciplinary E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

February -2020 Special Issue – 240 (A)

Analysis of Maharashtra State Legislative Assembly Election 2019

Executive Editors :

Dr. Sandip Tundurwar
(HoD, PG Dept. of Political Science)
Shri. Binzani City College, Nagpur

Dr. Vakil Shaikh
(HoD, Dept. of Political Science)
Taywade College, Mahadula-Koradi, Dist.-Nagpur

Chief Editor :

Dr. Dhanraj T. Dhangar (Yeola)

Associate Editors :

Dr. Sanjay Nakade
(HoD, Dept. of Political Science)
Dnyanesh Mahavidyalaya, Nawargaon

Dr. Balasaheb Jogdand
(PG Dept. of Political Science)
Sitabai Arts & Commerce College, Akola

Dr. Amar Bondre
(Dept. of Political Science)
VMV Com. JMT Arts & JJP Sci. College, Nagpur

Dr. Dinkar Chaudhari
(HoD, Dept. of Political Science)
Arts & Commerce College, Bhisi

SWATIDHAN INTERNATIONAL PUBLICATIONS

For Details Visit To : www.researchjourney.net

© All rights reserved with the authors & publisher Price : Rs. 800/-

ISSN : 2348-7143
February-2020

Editorial Board

Chief Editor -
Dr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
SPH Mahila Mahavidyalaya,
Malegaon, Dist – Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editors :
Prof. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Sonawane-Nile, Bhusawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

Co-Editors -

- **Prof. Mohan S. -** Dean faculty of Arts, Delhi University, **Delhi, India**
- **Prof. Milena Brotaeva -** Head, Classical East Department, Sofia University, **Sofia, Balgeria**
- **Dr. R. S. Sarraju –** Center for Translation Studies, University of Hydeabad, **Hydrabad, India**
- **Mr.Tufail Ahmed Shaikh**- King Abdul Aziz City for Science & Technology, Riyadh, **Saudi Arabia.**
- **Dr. Anil Dongre** - Head, Deptt. of Management, North Maharashtra University, Jalgaon **[M.S.] India**
- **Dr. Shailendra Lende** - R.T.M. Nagpur University, Nagpur **[M.S.] India**
- **Dr. Dilip Pawar -** BoS Member (SPPU), Dept. of Marathi, KTHM College, Nashik. **[M.S.] India**
- **Dr. R. R. Kazi** - North Maharashtra University, Jalgaon **[M.S.] India**
- **Prof. Vinay Madgaonkar -** Dept. of Marathi, Goa University, **Goa, India**
- **Prof. Sushant Naik -** Dept. of Konkani, Govt. College, Kepe, **Goa, India**
- **Dr. G. Haresh -** Associate Professor, CSIBER, Kolhapur **[M.S.] India**
- **Dr. Munaf Shaikh** - N. M. University, Jalgaon & Visiting Faculty M. J. C. Jalgaon **[M.S.] India**
- **Dr. Sanjay Kamble** -BoS Member Hindi (Ch.SU, Kolhapur), T.K. Kolekar College, Nesari **[M.S.]**
- **Prof. Vijay Shirsath**- Nanasaheb Y. N. Chavhan College, Chalisgaon **[M.S.] India**
- **Dr. P. K. Shewale** - Vice Principal, Arts, Science, Commerce College, Harsul **[M.S.] India**
- **Dr. Ganesh Patil** - M.V.P.'s, SSSM, ASC College, Saikheda, Dist. Nashik **[M.S.] India**
- **Dr. Hitesh Brijwasi -** Librarian, K.A.K.P. Com. & Sci. College, Jalgaon **[M.S.] India**
- **Dr. Sandip Mali** - Sant Muktabai Arts & Commerce College, Muktainagar **[M.S.] India**
- **Prof. Dipak Patil** - S.S.V.P.S.'s Arts, Sci. and Com. College, Shindhkheda **[M.S.] India**

Advisory Board -

- **Dr. Marianna Kosic** - Scientific-Cultural Institute, Mandala, **Trieste, Italy.**
- **Dr. M.S. Pagare -** Director, School of Languages Studies, North Maharashtra University, Jalgaon
- **Dr. R. P. Singh** -HoD, English & European Languages, University of Lucknow **[U.P.] India**
- **Dr. S. M. Tadkodkar** - Rtd. Professor & Head, Dept. of Marathi, Goa University, **Goa, India.**
- **Dr. Pruthwiraj Taur -** Chairman, BoS., Marathi, S.R.T. University, Nanded.
- **Dr. N. V. Jayaraman** - Director at SNS group of Technical Institutions,**Coimbatore**
- **Dr. Bajarang Korde** - Savitribai Phule Pune University **Pune, [M.S.] India**
- **Dr. Leena Pandhare** - Principal, NSPM's LBRD Arts & Commerce Mahila Mahavidyalaya, Nashik Road
- **Dr. B. V. Game** - Act. Principal, MGV's Arts and Commerce College, Yeola, Dist. Nashik.

Review Committee -

- **Dr. J. S. More** – BoS Member (SPPU), Dept. of Hindi, K.J.Somaiyya College, Kopargaon
- **Dr. S. B. Bhambar,** BoS Member Ch.SU, Kolhapur, T.K. Kolekar College, Nesari
- **Dr. Uttam V. Nile** - BoS Member (NMU, Jalgaon) P.S.G.V.P. Mandals ACS College, Shahada
- **Dr. K.T. Khairnar**– BoS Member (SPPU), Dept. of Commerce, L.V.H. College, Panchavati
- **Dr. Vandana Chaudhari** KCE's College of Education, Jalgaon
- **Dr. Sayyed Zakir Ali ,** HoD, Urdu & Arabic Languages, H. J. Thim College, Jalgaon
- **Dr. Sanjay Dhondare** – Dept. of Hindi, Abhay Womens College, Dhule
- **Dr. Amol Kategaonkar –** M.V.P.S.'s G.M.D. Arts, B.W. Commerce & Science College, Sinnar.

Published by –
© **Mrs. Swati Dhanraj Sonawane, Director, Swatidhan International Publication, Yeola, Nashik**
Email : swatidhanrajs@gmail.com **Website :** www.researchjourney.net **Mobile :** 9665398258

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	लेखाचे शीर्षक	लेखक/लेखिका	पृ. क्र.
1	पूर्व विदर्भाच्या विधानसभा क्षेत्रातील आमदारांच्या जात व पक्षनिहाय प्रतिनिधित्वाचे विश्लेषणात्मक अध्ययन : २००९ ते २०१९	डॉ. राहूल बावगे, डॉ. असिम खापरे	08
2	विधानसभा निवडणूक आणि सत्ताकारण	डॉ. व्ही. के. गायकवाड	22
3	महाराष्ट्रातील महाविकास आघाडीच्या सत्ता संघर्षाचा अन्वयार्थ !	डॉ. प्यारेलाल सूर्यवंशी	26
4	महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुक २०१९ विश्लेषण : नात्या–गोत्याचे 'कुटुंब कबिल्या''चे सरकार	डॉ. प्रदीप दंदे	29
5	विधानसभा निवडणूक आणि पक्षीय संदर्भ	डॉ. रविंद्र भणगे	32
6	महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुक (२०१९) चे विश्लेषण : विशेष संदर्भ – मराठवाडा	प्रा. डॉ. विठ्ठल दहिफळे	41
7	महाराष्ट्र विधानसभा निवडणूक २०१९ आणि निवडणूकीनंतरचे राजकारण	डॉ. विलास आघाव	46
8	१४ व्या विधानसभा निवडणूक काळातील बदलती सत्ता समीकरणे	डॉ. व्ही. एस. इंगळे	50
9	निवडणूकांच्या वाढत्या खर्चाचे आव्हान	डॉ. तुषार निकाळजे	56
10	महाराष्ट्र विधानसभा निवडणूक विश्लेषण २०१९:एक आढावा	डॉ. संजय गोरे	61
11	१४ वी महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुक विश्लेषण २०१९	डॉ. ए. डी. जाधव	67
12	राष्ट्रीय पक्ष व प्रादेशिक पक्षाचे बदलते स्वरूप	डॉ. बाळासाहेब जोगदंड	73
13	निवडणूक रणनीती आणि डावपेच'	एन. आर. कन्हाके	78
14	१४ वी महाराष्ट्र राज्य विधानसभा निवडणूक २०१९ : खंडित जनादेश	डॉ. विजय काळे	82
15	भारतीय लोकशाही : निवडणुका आणि मतदारांना मिळालेला नकाराधिकार	डॉ. राजेंद्र कोरडे	88
16	महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुक – २०१९ एक विश्लेषण	प्रा. लोमेश बावनकुळे	94
17	महाराष्ट्रीय राजकारणात १४ व्या विधानसभेचा खंडीत जनाधार	डॉ. एम. जी. मेश्राम	97
18	महाराष्ट्र विधानसभा निवडणूक : एक आढावा	नागेश महाडिक	105
19	महाराष्ट्र विधानसभा निवडणूक २०१९ च्या विदर्भातील निकालाचे राजकीय विश्लेषण	डॉ. मंगेश आचार्य	109
20	वर्धा : भाजपाचे वर्चस्व	डॉ. प्रमोद आचेगावे	114
21	गोंदिया जिल्हातील २०१९ मधील विधानसभा मतदारसंघातील निवडणुकांचे विश्लेषणात्मक अध्ययन	अमोल सातपुते	117
22	महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुक २०१९ चे अध्ययन (विशेष संदर्भ रिसोड विधानसभा)	डॉ. प्रमोदकुमार नंदेश्वर	123
23	सातारा विधानसभा मतदार संघाचा आढावा	डॉ. सागरकुमार जाधव	129
24	कोल्हापूर दक्षिण विधानसभा निवडणूकीचा आढावा	डॉ. राहुल नागुर्डेकर	133
25	सांगली विधानसभा मतदारसंघाच्या निवडणुकीत राजकीय पक्षाच्या वर्चस्वाचा आढावा (१९९५. २०१९)	दौलत साळवी	136
26	विधानसभा निवडणूक २०१९–पूर्व विदर्भातील निवडणुकीचे विश्लेषण	डॉ. नंदाजी सातपुते	141
27	महाराष्ट्र विधानसभा निवडणूक विश्लेषण २०१९ (विशेष संदर्भ : भंडारा जिल्हा विधानसभा क्षेत्र)	डॉ. विजया राऊत	144

28	निवडणुकीमध्ये स्त्री मतदाराची भूमिका	डॉ. स्मिता जोशी	153
29	निवडणुकीतील महिलांची कामगिरी	प्रा.के.एस.फुलझेले	156
30	निवडणुकीतील महिलांची कामगिरी	डॉ. निता सोमनाथे (गभने)	159
31	महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुका व महिलांचा सहभाग	डॉ. प्रतिभा गडवे (दातिर)	163
32	महाराष्ट्रातील निवडणूकीत महिलांची कामगिरी	प्रा.डॉ. नितीन गौरखेडे	169
33	निवडणुकीतील महिलांची कामगिरी	डॉ. सुधाकर जावळे	171
34	विधानसभा निवडणुक २०१९ : महिलांची कामगीरी	डॉ. आर. बी. लक्षटे, शिवाजी कराळे	176
35	निवडणुकीतील महिलांची कामगिरी	ज्योती कवठे (रणदिवे)	179
36	महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुक २०१९ मधील महिलांची कामगिरी	डॉ. मीना काळेले	186
37	२०१९ – महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुक व महिलांचा राजकीय सहभाग	विलास नाबदे	189
38	१४ व्या महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुकीत महिलांचे संख्यात्मक स्थान	डॉ. राम बुटले	192
39	महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुक विश्लेषण २०१९ निवडणुकीतील महिलांची कामगिरी	प्रा.सुनिता श्रीखंडे	195
40	महाराष्ट्र विधानसभा – २०१९च्या निवडणुकीतील महिलांची कामगिरी	डॉ. सुशांत चिमणकर	197
41	राष्ट्रीय व प्रादेशिक पंक्षाचे बदलते स्वरूप	डॉ. अनिल रा. कडू	203
42	राष्ट्रीय व प्रादेशिक पक्षांचे बदलते स्वरुप	डॉ. अर्चना पाटील	208
43	राष्ट्रीय व प्रादेशिक पक्षांचे बदलते स्वरूप	डॉ.दिनकर चौधरी	213
44	महाराष्ट्रातील राजकीय पक्ष व त्यांचे बदलते स्वरूप	डॉ. विजय गावंडे	216
45	राजकीय पक्षांचे बदलते वास्तव	डॉ. ज्योती राखुंडे	219
46	राजकीय पक्षाची निवडणूक विषयक कामगिरी	डॉ.शुद्धोधन गायकवाड	223
47	विविध राजकीय पक्षांची निवडणूकविषयक कामगिरी	प्रा. सुलभा वागदे	229
48	राष्ट्रीय व प्रादेशिक पक्षांचे बदलते स्वरूप	कु. प्रकृती वायाळ	232
49	महाराष्ट्रातील सत्तात्मक संघर्षाची वाटचाल व भवितव्य	डॉ. अश्विनी ठाकरे	238
50	महाराष्ट्रातील महायुतीच्या सत्तात्मक संघर्षाची वाटचाल आणि भवितव्य	डॉ. अमर बोंदरे	243
51	महाराष्ट्रातील सत्तासंघर्षाची वाटचाल : एक अवलोकन	डॉ. मंगला गोरे	247
52	महाराष्ट्रातील सत्तात्मक संघर्षाची वाटचाल व भविष्य	प्रा. द्वारकाप्रसाद वायाळ	251
53	महाराष्ट्रातील सत्तात्मक संघर्षाची वाटचाल व भवितव्य	डॉ. सुनील कवडे	256

54	महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुक – सत्तासंघर्ष व आघाडीत बिघाडी	डॉ. वामन खोब्रागडे	259
55	महाराष्ट्रातील सत्ता संघर्षाचे विश्लेषण	डॉ. डी. बी. पवार	262
56	१४ वी महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुक आणि ठाकरे सरकार समोरील आव्हाने	डॉ.राष्ट्रपाल गणवीर	266
57	महाराष्ट्रातील सत्ता संघर्ष व राष्ट्रपती राजवट	प्रा.नासीर शेख	273
58	चौदाव्या महाराष्ट्र विधानसभा निवडणूकीचे चिकित्सक अध्ययन	डॉ. मनिषा यादव	276
60	महाराष्ट्र राज्य विधानसभा निवडणूक–२०१९ च्या निकालाच्या परिणामाचे विश्लेषणात्मक अध्ययन (विशेष संदर्भ : युती आणि आघाडीबाबत)	श्री विलास टाले	280
61	महाराष्ट्र विधानसभा निवडणूक २०१९ – एक विश्लेषणात्मक अध्ययन	डॉ. सुखनंदन ढाले	286
62	महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुक २०१९ एक निरिक्षण	प्रा. गोपालकृष्ण राखोंडे	293
63	महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुक निकालांचे विभागवार विश्लेषण	डॉ. संजय अवधुत	297

Our Editors have reviewed papers with experts' committee, and they have checked the papers on their level best to stop furtive literature. Except it, the respective authors of the papers are responsible for originality of the papers and intensive thoughts in the papers. Nobody can republish these papers without pre-permission of the publisher.

- Chief & Executive Editor

ISSN : 2348-7143
February-2020

गोंदिया जिल्हातील 2019 मधील विधानसभा मतदारसंघातील निवडणुकांचे विष्लेषणात्मक अध्ययन

अमोल सातपुते
सहायक प्राध्यापक, राज्यशास्त्र विभाग, एस. एस. गर्ल्स कॉलेज, गोंदिया

पुर्वीच्या भंडारा जिल्हयातील गोंदिया, आमगांव, देवरी, सालेकसा, सडक–अर्जुनी, अर्जुनी–मोरगांव, गोरेगांव, व तिरोडा या आठ तालुक्यांचा समावेष करुन गोंदिया जिल्हयाची स्थापना 1 मे 1999 रोजी करण्यात आली. सद्यास्थितीत गोंदिया जिल्हयामध्ये गोंदिया, आमगांव अर्जुनी–मोरगांव व तिरोडा असे चार विधानसभा क्षेत्र हे अनुसूचित जमातीसाठी राखीव आहेत. गोंदिया जिल्हयात एकूण मतदारांची संख्या 1,098,233 असून पुरुष मतदारांची संख्या ही 546,332 (49.74%) असून महिला मतदारांची संख्या ही 551,897 (50.25%) इतकी आहे. तसेच 18 ते 39 या वयोगटात मोडणारे एकूण 495,716 (45.13%) मतदार आहेत, 40 ते 69 वयोगटात मोडणारी 522,017 (47. 53%) तसेच 70 ते 99 या वयोगटात मोडणा–या मतदारांची एकुण संख्या ही 80,560 (7.33%) इतकी आहे. गोंदिया जिल्हयामध्ये कुणबी, पोवार, महार, लोधी, कोहळी, कलार, माना, गोवारी व हलबा हे समाजघटक प्रभावी आहेत. षिवाय अमराठी भाषिकांकडे अर्थकारणाच्या नाडया एकवटल्यामुळे व अमराठी समाज व्यापार व उद्योगामध्ये आघाडीवर असल्यामुळे मारवाडी, सिंधी, गुजराती व हिन्दी भाषीकांचा राजकारणात प्रभावी हस्तक्षेप असल्याचे आढळून येते. हा अमराठी समाजघटक खासकरुन शहरी क्षेत्रात वास्तव्यास असतो. त्यामुळे शहरी राजकरणाचा पोत घडविण्यात या समुदायाची भूमिका कळीची ठरते.

2014 च्या विधानसभा निवडणूकीमध्ये चारपैकी 03 जागा भाजपाकडे होत्या तसेच एक जागा ही कांग्रेसकडे होती. परंतु 2019 च्या विधानसभा निवडणुकीमध्ये मात्र भाजपला एकाच जागा कायम ठेवणे शक्य झाले. सोबतच राष्ट्रवादी कांग्रेस 01, कांग्रेस 01 व अपक्ष उमेदवाराला 01 अश्या जागा प्राप्त झाल्या. या शोधपत्रामध्ये गोंदिया, तिरोडा, अर्जुनी–मोरगांव व आमगांव विधानसभा क्षेत्रामध्ये विजयी झालेल्या उमेदवाराच्या यषाची कारणमीमांसा करण्यात आलेली असून चार विधानसभा मतदारसंघातील निवडणूकीचे विष्लेषण करण्यात आलेले आहे.

गोंदिया विधानसभा निवडणुक 2019 चे विष्लेषण

गोंदिया जिल्हयामध्ये सर्वाधिक मतदार असणारा हा मतदारसंघ. या मतदारसंघामध्ये एकुण मतदारांची संख्या 321,747 इतकी असून यामध्ये पुरुष मतदारांची संख्या 161,228 तर महिला मतदारांची संख्या ही 1,57,457 इतकी आहे. महाराष्ट्र विधानसभा निवडणूक 2019 मध्ये या मतदारक्षेत्रात 68%मतदान झालेले असून प्रमुख पक्षांच्या उमेदवारांना खालीलप्रमाणे मते प्राप्त झाली :

गोंदिया विधानसभा निवडणुकीत प्रमुख पक्षांचा उमेदवारास मिळालेली मते

क्र.	उमेदवाराचे नाव	पक्ष	मिळालेली मते	टक्केवारी
1.	विनोद अग्रवाल	अपक्ष	102996	49.19
2.	गोपालदास अग्रवाल	भाजप	750827	36.21
3.	अमर व–हाडे	कॉग्रेस	8938	7.27
4.	धुरवास भोयर	बसपा	4701	2.25
5.	जनार्दन बनकर	वंबाआ	3810	1.82

गोंदिया विधानसभेच्या निवडणुकीमध्ये पाच प्रमुख पक्षासह एकूण 18 उमेदवार उभे असले तरी मुख्य लढत ही भाजप व अपक्ष उमेदवार यांच्यामध्ये झाली. कॉंग्रेसने नवखा उमेदवार दिल्याने या उमेदवाराला केवळ 8938 मते प्राप्त झाली. त्यामुळे यापूर्वी कॉंग्रेसचा गड समजला गेलेला हा मतदारसंघ कॉंग्रेसने या निवडणुकीमध्ये मात्र गमावला. कॉंग्रेसचे 2014 चे आमदार असलेले गोपालदास अग्रवाल यांनी पक्षांतर करीत भाजपचा रस्ता धरला. भाजपने ऐन वेळेवर माजी जिल्हाध्यक्ष विनोद अग्रवाल यांना उमेदवारी नाकारुन पक्षांतर करुन भाजपात आलेले गोपालदास अग्रवाल यांना उमेदवारी दिली. भाजपचे माजी जिल्हाध्यक्ष विनोद अग्रवाल यांनी बंडखोरी करीत अपक्ष म्हणून निवडणूक लढवली. विनोद अग्रवाल यांच्यावर कुठेतरी अन्याय झाल्याची चर्चा मतदारसंघामध्ये होती. तसेच विनोद अग्रवाल मागील दहा वर्षापासून मतदारसंघांची बांधणी करीत होते. 2014 च्या विधानसभा निवडणुकीमध्ये विनोद अग्रवाल यांचा पराभव झाला होता. विनोद अग्रवाल यांना ऐनवेळेवर भाजपने तिकीट नाकारल्यामुळे भाजप कार्यकर्त्यामध्ये खदखद दिसून येत होती. कॉंग्रेसचे तत्कालीन आमदार गोपालदास अग्रवाल यांनी 15 वर्षे या मतदारसंघाचे नेतृत्व केले. या निवडणुकीमध्ये त्यांनी कांग्रेस सोडून भाजपप्रवेश केला. व्यापक जनसंपर्क व विशेषता ग्रामीण भागात केलेल्या विकास कामामुळे ग्रामीण मतदारांवर गोपालदास अग्रवाल यांची मजबूत पकड असल्याचे दिसून येत असले तरी गोपालदास अग्रवाल कॉंग्रेसचे आमदार असताना स्थानिक भाजप कार्यकर्त्यांशी त्यांचा चाललेला संघर्ष हा संपूर्ण जिल्यामध्ये चर्चेचा विषय ठरलेला होता. ऐन निवडणुकीच्या तोंडावर पक्षांतर करुन भाजपप्रवेश केलेल्या गोपालदास अग्रवाल यांच्या विरुध्द भाजप कार्यकर्त्यामध्ये नाराजीचा सुर दिसून आला. शिवाय शहरी मतदारांनासुध्दा कॉंग्रेसमधून भाजपमध्ये ऐनवेळेवर त्यांचे जाणे पसंतीस न पडलयाचे दिसून येते.

याउलट पूर्वीसुरीचे भाजप जिल्हाध्यक्ष व या निवडणुकीमध्ये अपक्ष असलेल्या विनोद अग्रवालांसाठी 2019 च्या विधानसभा निवडणुकीतील भाजपचे उमेदवार गोपालदास अग्रवाल यांचेवर असलेली भाजप कार्यकर्त्यांची अंतर्गत नाराजी, विनोद अग्रवाल यांना पक्षाने डावलल्याची बाब व परिणामस्वरुप त्यांच्याप्रती मतदारांमध्ये पसरलेली सहानुभूतीची लाट, मागील दहा वर्षात विनोद आग्रवालांनी वाढविलेला व्यापक जनसंपर्क व मतदारसंघाची केलेली बांधणी, कॉंग्रेसने नवख्या उमेदवारास दिलेले संधी या बाबी विजयास कारणीभूत ठरल्याने दिसून येते.

तिरोडा विधानसभा निवडणुक 2019 चे विष्लेषण

1978 पासून ते 2008 पर्यन्त तिरोडा विधानसभा क्षेत्र हा अनुसूचीत जातीसाठी राखीव असलेला मतदारसंघ होता. 2009 च्या विधानसभा निवडणुकांपासून हा मतदारसंघ खुल्या प्रवर्गासाठी सोडण्यात आला. 1995 पासून ते 2019 पर्यंतच्या एकूण 05 विधानसभा निवडणुकांमध्ये 1999 ची विधानसभा निवडणूक वगळता (1999 च्या विधानसभा निवणुकीमध्ये राष्ट्रवादी कांग्रेस पक्षाचे उमेदवार दिलीप बन्सोड यांचा विजय झाला होता) भारतीय जनता पक्षाचे वर्चस्व असलेला हा मतदारसंघ आहे. 2009 च्या विधानसभा निवडणुकीपासून हा मतदार संघ अनारक्षित म्हणून जाहीर झाल्यानंतर या मतदारसंघाचे प्रतिनिधित्व पोवार जातीच्या भाजपा उमेदवारानेच केल्याचे दिसते. या मतदारसंघामध्ये पोवार जातीचा संख्या लक्षणीय असल्यामुळे प्रत्येक प्रमूख पक्ष उमेदवारी देताना पोवार या जातीस प्राध्यान्य देत असल्याचे आढळते.

तिरोडा मतदारसंघामध्ये एकुण मतदारांची संख्या 2,57,188 इतकी असून यामध्ये पुरुष मतदारांची संख्या 1,27,520 तर महिला मतदारांची संख्या ही 1,29,667 इतकी आहे. महाराष्ट्र

विधानसभा निवडणूक 2019 मध्ये या मतदारक्षेत्रात 61.05%मतदान झालेले असून प्रमुख पक्षांच्या उमेदवारांना खालीलप्रमाणे मते प्राप्त झाली :

तिरोडा विधानसभा निवडणुकीत प्रमुख पक्षांचा उमेदवारास मिळालेली मते

क्र.	उमेदवाराचे नाव	पक्ष	मिळालेली मते	टक्केवारी
1.	विजय रहांगडाले	भाजप	76482	45.18
2.	गुड्डू बोपचे	राष्ट्रवादी कॉंग्रेस	50519	29.84
3.	दिलीप बंसोड	अपक्ष	33183	19.60
4.	कमल हटवार	बसपा	2525	1.49
5.	संदीप तिलगामे	वंबाआ	1607	0.95

2019 च्या विधानसभा निवडणुकीमध्ये भाजपने 2014 मध्ये विधानसभा निवडणूकीत विजयी झालेले आमदार विजय रहांगडाले यांनाच पुन्हा निवडणूक रिंगणात उतरवले. राष्ट्रवादी कॉंग्रेस पक्षाने एनेवेळला पक्षप्रवेश केलेल्या गुड्डू बोपचे यांना उमेदवारी दिली. गुड्डू बोपाचे हे भाजपचे माजी आमदार व खासदार राहिलेले खुशाल बोपाचे यांचे सुपुत्र आहेत. त्यामुळे 2014 मध्येसुध्दा उमेदवारी नाकारलेल्या व अपक्ष म्हणून निवडणूक लढवून दुस–या क्रमांकावर राहिलेल्या तसेच पुढे 2015 मध्ये पुन्हा राष्ट्रवादी कांग्रेस पक्षात प्रवेश केलेल्या दिलीप बन्सोड यांनी बंडखोरी करुन निवडणूक लढवली त्यामुळे या निवडणूकीत 2014 प्रमाणे तिहेरी लढत असल्याचे दिसून आले. 2014 च्या निवडणूकीमध्ये दिलीप बन्सोड यांना 41000 मते प्राप्त होउन ते दुस–या क्रमांकाचे उमेदवार ठरले होते. दिलीप बन्सोड यांची मतदार संघावरची पकड मजबूत असल्यामुळे मागील निवडंणुकीसारखी स्थिती या निवडणुकीतही कायम असल्याचे आढळते. त्यांच्या बंडखोरीमुळे मत विभाजनाचा फटका राष्ट्रवादी कांग्रेस पक्षाला बसल्याचे दिसते.

विद्यमान आमदार विजय रहांगडाले यांनी 76482 मते घेउन प्रतिस्पर्धो राष्ट्रवादी कॉंग्रेसचे उमेदवार गुड्डू बोपाचे यांचा 25963 मतांनी पराभव केला. माजी आमदार असलेले व या निवडणुकीमध्ये राष्ट्रवादी कांग्रेस पक्षाशी बंडखोरी केलेले उमेदवार दिलीप बन्सोड यांनी 33 हजारावर मते घेतल्याने विजय रहांगडाले यांचा विजयाचा मार्ग सुकर झाला. सोबतच मागील पाच वर्षात आमदार म्हणून रहांगडाले यांनी केलेली विकासकामे, प्रामुख्याने सिंचन क्षेत्रात केलेली कामे, बहुप्रलंबित आंबेवाला तलाव प्रकल्पाला मंजूरी मिळवून घेत झुडपी जंगल्याच्या समस्येतून मुक्त करणे, रस्ते व पायाभूत सुविधा तसेच इतर विकासकामे करुन मतदारांमध्ये आपली प्रतिमावर्धन केल्याने या निवडणुकीमध्ये त्यांचा विजय सुकर झाल्याचे दिसते.

अर्जुनी–मोरगांव विधानसभा निवडणुक 2019 चे विष्लेषण

अर्जुनी–मोरगांव मतदारसंघामध्ये एकुण मतदारांची संख्या 2,55,825 इतकी असून यामध्ये पुरुष मतदारांची संख्या 1,27,374 तर महिला मतदारांची संख्या ही 1,25,450 इतही आहे. महाराष्ट्र विधानसभा निवडणूक 2019 मध्ये या मतदारक्षेत्रात 69.26% मतदान झालेले असून प्रमुख पक्षांच्या उमेदवारांना खालीलप्रमाणे मते प्राप्त झाली :

अर्जुनी–मोरगांव विधानसभा निवडणुकीत प्रमुख पक्षांचा उमेदवारास मिळालेली मते

क्र.	उमेदवाराचे नाव	पक्ष	मिळालेली मते	टक्केवारी
1.	मनोहर चंद्रिकापुरे	राष्ट्रवादी कॉंग्रेस	72400	41.07
2.	राजकुमार बडोले	भाजप	711682	40.67

ISSN : 2348-7143
February-2020

3.	अजय लांजेवार	वंबाआ	253579	14.51
4.	शिवदास साखरे	बसपा	2418	1.37

परिसीमानानंतर 2008 मध्ये हा मतदार संघ आस्तित्वात आला तेव्हापासून या मतदारसंघावर भाजपचे वर्चस्व आहे. मागील दहावर्षापासून राजकुमार बडोले हेच या मतदारसंघाचे प्रतिनिधित्व करीत आहे. भाजपने 2019 च्या निवडणुकीमध्ये तिस–यांदा राजकुमार बडोले यांनाच उमेदवारी दिली. जिल्हयातील चारही मतदारसंघांचा विचार केल्यास सर्वात कमी उमेदवार या मतदार संघामध्ये उभे होते. युती व आघाडीच्या एकूण 08 उमेदवारांनी बंडखोरी करुन नामांकन अर्ज दाखल केले परंतू नेत्यांना मनधरणी करण्यात यश आल्याने नामांकन अर्ज मागे घेण्याच्या तारखेला आठही उमेदवारांनी आपापले नामांकन अर्ज मागे घेतले. त्यामुळे मुख्य लढत ही भाजपा–शिवसेना युतीचे उमेदवार माजी आमदार व मंत्री राहिलेले राजकुमार बडोले व 2014 च्या विधानसभा निवडणूकीत तिस–या क्रमांकावर राहिलेले राष्ट्रवादी कॉंग्रेसचे उमेदवार मनोहर चंद्रिकापूरे यांच्यातच राहिल्याचे आढळते. या निवडणूकीमध्ये बंडखोरी न झाल्यामुळे तसेच युती व आघाडीने एकत्र निवडणूक लढविल्यामुळे मतांचे विभाजन टळले.

हा मतदारसंघ 2009 पासून अनुसूचीत जातीसाठी राखीव ठेवल्या गेला आहे. 2009 व 2014 या मतदार संघाचे प्रतिनिधित्व राजकुमार बडोले यांनी केले तसेच साडेचार वर्षे सामाजिक न्याय मंत्रिपद सुध्दा भूषवले. विधानसभा निवडणुकीच्या सहा महिन्यपूर्वी त्यांना मंत्रीपदावरुन हटविण्यात आले. मंत्रिपद असताना त्यांनी मतदारसंघात फारसा जनसंपर्क साधला नाही. तसेच त्यांचया राजकीय कारकिर्दीत मतदारसंघात त्यांना पाहिजे तशी कामगिरी करत आली नाही. निवडणुकीच्या तोंडावर त्यांनी भूमिपूजनाचा सपाटा लावला होता हे सर्वश्रूत आहे. जवळच्या कार्यकर्त्यांना विविध शासकीय योजनांचा लाभ मिळवून दिल्याचे त्यांच्या मतदार संघात बोलल्या जात होते. आदिवासी दुर्गम भागात असलेली झाशीनगर उपसा सिंचन योजना त्यांच्या मंत्रीपदाच्या कार्यकाळात पूर्णत्वास येऊ शकला नसल्यामुळे दोनदा या योजनेच्या लोकार्पणाचा प्रयत्न गावक–यांनी हाणून पाडल्याच्या बातम्या वर्तमानपत्रात झळकल्याचे दिसते. शेतीपंपांना भारनियमनाचा फटका बसत असल्यामुळे 06 गावानी मिळून निवडणुकीवर बहिष्कारची धमकी दिल्याच्या बातम्या वर्तमानपत्रात आल्याचे दिसते. गावक–यांची प्रशासनाने समजूत काढल्यावर अखेर त्यांनी मतदानाचा हक्क बजावला. यामुळे बडोले यांची नकारात्मक छबी मतदारसंघात तयार झाली. याउलट चंद्रिकापुरे यांनी 2014 ची विधानसभा निवडणूक राष्ट्रवादीच्या चिन्हावर लढली. यात ते तिस–या क्रमांकावर राहिले मात्र त्यांनी मतदारसंघ सोडला नाही. ते सतत पाच वर्षे लोकांच्या संपर्कात राहिले. दरम्यानच्या काळात शासकीय धोरणाविरुध्द नागरिकांना सोबत घेउन जनआंदोलने केली. प्रशासनाला निवेदने दिलीत. त्यामुळे त्यांच्याबद्दल मतदारांमध्ये सहानुभूती वाढून त्याची परिणती त्यांच्या विजयात झाल्याचे आढळते. सोबतच बंडखोरांचे बंड शमविण्यात आलेले यश, त्यामुळे टळलेले मतविभाजन या बाबीसुध्दा त्यांच्या विजयामध्ये महत्वपूर्ण घटक असल्याचे दिसून येते.

आमगांव विधानसभा निवडणुक 2019 चे विष्लेषण

आमगांव मतदारसंघामध्ये एकुण मतदारांची संख्या 2,66,473 इतकी असून यामध्ये पुरुष मतदारांची संख्या 1,33,620 तर महिला मतदारांची संख्या ही 1,32,853 इतकी आहे. महाराष्ट्र विधानसभा निवडणूक 2019 मध्ये या मतदारक्षेत्रात 68.03% मतदान झालेले असून प्रमुख पक्षांच्या उमेदवारांना खालीलप्रमाणे मते प्राप्त झाली :

अर्जुनी–मोरगांव विधानसभा निवडणुकीत प्रमुख पक्षांचा उमेदवारास मिळालेली मते

क्र.	उमेदवाराचे नाव	पक्ष	मिळालेली मते	टक्केवारी
1.	सहषराम कोरोटे	कॉग्रेस	88235	48.16
2.	संजय पुराम	भाजप	80845	44.12
3.	अमर पंधरे	बसपा	3149	1.72
4.	सुभाष रामरामे	वंबाआ	2360	1.29

विधानसभा निवडणूक 2009 पासून हा मतदारसंघ अनुसूचित जमातीसाठी राखीव ठेवण्यात आला आहे. आमगांव मतदारसंघाचा इतिहास बघता महादेवराव शिवणकर वगळता कुणालाच सगल निवडून येता आले नाही. या मतदारसंघातील मतदारांनी दरवेळी नव्या चेह–याला संधी दिल्याचे आढळले. 2009 च्या विधानसभा निवडणुकीत रामरतान राउत यांनी कॉग्रेसकडून विजयी होत या मतदारसंघाचे प्रतिनिधित्व केले तर 2014 च्या विधानसभा निवडणुकीमध्ये भाजपाच्या तिकीटावर जिंकत येत संजय पुराम यांनी या मतदारसंघाचे प्रतिनिधित्व केले. भाजपने 2019 च्या विधानसभा निवडणुकीमध्ये पुन्हा संजय पुराम यांनाच संधी दिली. तर कॉग्रेसने मागील दहा वर्षापासून या मतदारसंघात सक्रिय असलेल्या सहषराम कोरोटे यांना उमेदवारी दिली. कॉग्रेसने उमेदवारी देताना ऐनवेळी माजी आमदार रामरतान राउत यांना डावलल्यामुळे त्यांनी अपक्ष म्हणून निवडणूक लढवली. एकूण 09 उमेदवारी जरी या मतदारसंघात उभे असले तरी थेट लढत ही भाजप व कांग्रेस उमेदवारामध्येच असल्याचे परिणामी दिसून आले. कॉग्रेसच्या सहषाराम कोरोटे यांनी 7390 मतांनी भाजपाच्या संजय पुराम यांचा पराभव केला 2014 च्या निवडणुकीत कोरोटे यांना कॉग्रेसने उमेदवारी डावल्यामुळे अपक्ष म्हणून ते उभे राहिले होते व त्यावेळी त्यांना पराभव पत्करावा लागला होता. परंतु 2015 मध्ये पुन्हा कॉग्रेसमध्ये प्रवेश केल्यावर त्यांनी मतदारांशी संपर्क कायम ठेवला. स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणूकांमध्ये हिरीरीने भाग घेउन कॉग्रेसचे जास्तीत जास्त सरपंच निवडून आणण्याचा त्यांनी प्रयत्न केला. जनसंपर्कासोबतच कांग्रेस कार्यकर्त्यांच्या बैठका व मेळावे घेणे, वरिष्ठ नेत्यांशी समन्वय साधून मार्गदर्शन घेणे इत्यादी प्रयत्न त्यांचे सुरु असल्यामुळे कॉग्रेसने त्यांच्या या कार्याची दखल घेत त्यांना उमेदवारी दिली. त्यांनी मागील पाच वर्षात मतदारसंघामध्ये घेतलेल्या कष्टामुळे कांग्रेससह राष्ट्रवादी कॉग्रेसचे पदाधिकारीसुध्दा त्यांच्या पाठीशी उभे राहिले. जि.प. सदस्य, पंचायत समिती सदस्य तसेच आजीमाजी पदाधिका–यांची एकजूट करण्यात आलेल्या यशाची परिणती त्यांच्या विजयामध्ये दिसून येते.

निष्कर्ष :–

1. चारही विधानसभा क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणात बंडखोरी झाल्याचे दिसते. पैकी फक्त अर्जुनी–मोरगांव विधानसभा क्षेत्रातील आठ बंडखोरी उमेदवारांची उमेदवारी अर्ज मागे घेण्यास पक्षीय नेत्यांना यश आले. उर्वरित तीनही मतदारसंघामध्ये बंडखोरांची उमेदवारी कायम होती. गोंदिया विधानसभाक्षेत्र वगळता अन्य दोन विधानसभा क्षेत्रातील बंडखोर उमेदवारांना मतदारांनी नाकारल्याचे आढळते.
2. 2014 च्या विधानसभा निवडणूकीमध्ये 04 पैकी 03 मतदारसंघामध्ये भाजपाला उमेदवार निवडून आणण्यात यश प्राप्त झाले. परंतू 2019 च्या विधानसभ निवडणूकीमध्ये फक्त एकाच जागेवर उमेदवार निवडून आणण्यात यश प्राप्त झाल्याचे दिसते.

ISSN : 2348-7143
February-2020

3. विजयी झालेल्या चार पैकी तीन उमेदवार पहिल्यांदाच निवडून आलेले असून ते उमेदवार 2014 च्या विधानसभा निवडणुकीमध्ये पराजित झालेले होते. त्यांनी 2014 पासून मतदारसंघाच्या मतदारांशी सतत संपर्क ठेवला असल्याचे आढळते. अर्थात मतदारसंघात अधिकांश मतदारांना परिचित असणे, व सतत जनतेच्या संपर्कात असणे या दोन बाबी नवनिर्वाचित उमेदवारांना यश प्राप्त करुन देण्यात महत्वाच्या ठरल्या.
4. 2014 च्या विधानसभा निवडणुकीत जिंकून येणा–या चारही आमदारांना पक्षांनी 2019 च्या विधानसभा निवडणुकीतही संधी दिली फक्त गोंदिया मतदारसंघाचे आमदार गोपालदास अग्रवाल यांनीए पक्षांतर करुन भारतीय जनता पक्षाकडून उमेदवारी मिळवली. 2014 च्या तत्कालीन 04 आमदारांपैकी 03 आमदारांना 2019 च्या विधानसभा निवडणुकीत अपयशाला समोरे जावे लागले. पक्षांतर, विजयी झालेल्या उमेदवारांच्या तुलनेने मतदारांशी कमी संपर्क असणे, मतदारामध्ये निर्माण झालेली नकारात्मक प्रतिमा असे घटक त्यांच्या अपयशास कारणीभूत ठरलीत.
5. चार मतदारसंघात एकुण 47 उमेदवारांनी निवडणूक लढवली त्यापैकी 46 उमेदवार हे पुरुष होते तर केवळ एक महिला आमगांव विधानसभा मतदारक्षेत्रातून उभ्या होत्या. राजकीय पक्ष महिला उमेदवारांना उमेदवारी देताना उदासिन असल्याचे प्रकर्षाने जावणते. तसेच चारही मतदारसंघातील 47 उमेदवारांपैकी 37 उमेदवारांची अनामत रक्कम जप्त झाल्याचे दिसते.

संदर्भ ग्रंथ :–

1. पळशीकरसुहास व नितिन बिरमल, 2012 (तिसरी आवृत्ती), महाराष्ट्रचे राजकारण : राजकीय प्रक्रियेचे स्थानिक संदर्भ, पुणे, प्रतिमा प्रकाशन.
2. पळशीकर सुहास, 2003, जात व महाराष्ट्रातील सत्ताकारण, सुगावा प्रकाशन.
3. घोटाले विवेक व दत्ता भिसे, 2014, लातूर जिल्हयाची राजकीय प्रक्रिया : राजकीय, सामाजिक, आर्थिक वाटचाल, पुणे, युनिक अकॅडेमी.
4. दैनिक लोकमत.
5. दैनिक लोकसत्ता.
6. www.eci.nic.in (Election Commission of India)
7. www.myneta.com